

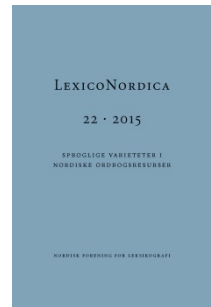
LexicoNordica

Forfatter: Annika Karlholm [*Ordbok över Finlands svenska folkmål* som nätresurs]

Anmeldt værk: *Ordbok över Finlands svenska folkmål*. 2013. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 33. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.

Kilde: LexicoNordica 22, 2015, s. 213-226

URL: <https://tidsskrift.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© 2015 LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Ordbok över Finlands svenska folkmål som nätresurs

Annika Karlholm

Ordbok över Finlands svenska folkmål. 2013. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 33. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken. Nätpublikation HTML: URN:NBN:fi:kotus-201330 – ISSN 2323-3370. Nätordboken uppdateras fortlöpande. Uppdatering 6.11.2014.

1. Inledning

Ordboksprojektet *Ordbok över Finlands svenska folkmål* (FO) påbörjades 1959 och är ett omfattande arbete. FO beräknas innefatta ca 125 000 uppslagsord planerade att publiceras i sju tryckta band när alla banden är färdigställda. I ordboken redovisas alla dialektord, i publicerat eller opublicerat material, som bedöms vara eller ha varit i allmännare bruk i de svenska dialekterna i Finland. Det senaste i bokformat publicerade bandet, band 4 (**kyss-och**), utkom 2007 och blev recenserat i *LexicoNordica* 15 (Karlholm 2008). Sedan ordboksprojektet inleddes har olika redigeringstekniker avlöst varandra. Från och med band 5 redigeras ordboksartiklarna i XML-kod och dessa artiklar ska, som jag uppfattat det, enbart komma att publiceras på webben. Redaktionen kommer alltså fortfarande att lägga upp själva redigeringsarbetet av ordboksartiklarna som om de vore ämnade för en tryckt bok, men väljer att publicera de kommande banden 5–7 i webbform i stället för i bokformat.

Sedan november 2014 finns således FO tillgänglig som webbresurs. Ordbokens hemsida finns på länken: <<http://kaino.kotus.fi/fo/?p=main>>. Figur 1 (nedan) visar startsidan.

Institutet för de inhemska språken

ORDBOK ÖVER FINLANDS SVENSKA FOLKMÅL

Osterbotten Åland Åboland Nyland

Startsida Sökord... börjar med **S** **Stå upp** Avancerad sökning Hjälp Om ordboken Karta Respons

A B C D E F G H I J
K L M N O P Q R S T
U V W X Y Z Å Ä Ö

Ordbok över Finlands svenska folkmål
 – den finlandssvenska dialektordboken

Nu på nätet med artiklar inom avsnittet A–K. Under år 2015 fortsätter nätpubliceringen med intervallet L–O. Den fortsatta utgivningen kommer att ske kontinuerligt med cirka tvåtusen nya ordboksartiklar per år.

Ordboken redigeras på Institutet för de inhemska språken. Förlag för ordboken är Svenska litteratursällskapet i Finland.

På nätet: abbal–köyri, 51 600 artiklar
 Publicerades den 6 juni 2013.
 Nätordboken uppdateras fortlöpande.
 Senast uppdaterad den 6 november 2014.

Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 33.
 URN:NBN:fi:kotus-201330 – ISSN 2323-3370

© Institutet för de inhemska språken 2015
 Senast uppdaterat: 6.11.2014

I samarbete med

Figur 1: Nätversionens startsida.

Nätpublikationen är fritt åtkomlig för alla som önskar ta del av ordboken. 51 600 artiklar, inom avsnittet A–K (**abbal–köyri**), har hittills utgivits. Under 2015 planeras ytterligare utgivning, nu inom avsnittet L–O. Ambitionen är att publicera ca 2000 ordboksartiklar om året på nätet med fortlöpande uppdatering. Denna recension utgår från uppdateringen 6 november 2014.

Innehållet i ordboksartiklarna i såväl den tryckta ordboken som nätversionen är i stort detsamma. Jag tänker därför inte här i första hand kommentera innehållet, dvs. urval, betydelskrivningar och så vidare, i FO. Det som skiljer är utformningen eller layouten av själva artiklarna. En dataskärm ger inte samma överblick över de skrivna ordboksartiklarna som en boksida vilket gör

att presentationen av artiklarna ter sig annorlunda än i den tryckta versionen. Nätversionens databas kan å andra sidan vara betydande, eller ”oändligt stor” som det står att läsa under länken *Ordboken på nätet* (under avsnittet *Om ordboken*), och ger innehållsmässigt större möjligheter än en tryckt bok. Sökmöjligheterna skapar också nya ingångar till ordbokens material. En nätpublikation kan mycket väl nå en större och kanske även en annan publik än vad en tryckt dialektordbok har varit ämnad och utformad för.

Under fliken *Om ordboken* kan användaren fördjupa sig i tanken bakom ordboken med utgångspunkt i bl.a. material och dialektområden, lära känna *Historia och bakgrund* och läsa lite mer ingående om *Ordboken på nätet*. Vill man få en mer utförlig beskrivning av FO kan man ladda ner *Inledningen till den tryckta ordboken* som finns tillgänglig i en pdf-fil (4,9 MB).

För att helt kunna tillgodogöra sig ordboken på nätet bör dock användare som har en äldre webbläsare ladda ner typsnittet Charis SIL för att fonterna med fonetiska specialtecken ska kunna läsas. Typsnittet kan laddas ner under fliken *Hjälp* under länken *Uttalsnyckel*. Dessvärre framgår inte vilken version av Internet Explorer, Safari, Mozilla Firefox, och Google Chrome etc. som är kompatibel med webbsidan. Jag tror också att många användare, liksom jag själv, ogärna laddar ner extra programvaror, typsnitt och liknande bara för att kunna nyttja en webbsida. Men det är kanske trots allt ett mindre problem. Har man en nyare webbläsare sker fontmatchningen automatiskt.

2. Första intrycket

Vid en första anblick ser nätversionen trevlig ut med en tilltalande layout. Den väl avvägda användningen av färg, i såväl inramning som text (med rödfärgade klickbara länkar), bidrar till att göra webbsidan lättöverskådlig och faktiskt även lättläst. Den färglagda

kartan, vari socknarna presenteras, gör att ordboksanvändaren får en tydlig bild av dialektområdena: Österbotten (i orange), Åland (i rosa), Åboland (i gråblått) och Nyland (i grönt). I figur 2 (nedan) visas en modellartikel (här av artikeln *corp*), som hittas under fliken *Hjälp* i nätordboken. Här framgår hur artiklarna är disponerade som nätversion. Jämför figur 3 (nedan) som visar artikeldispositionen av *corp* i den tryckta ordboken.

The image shows a screenshot of a dictionary article for the word "corp" in a web version. The article is annotated with several labels and arrows pointing to specific parts of the text:

- uppslagsord** (headword): points to "corp".
- uttalsform i olika dialekter, grov beteckning** (pronunciation in different dialects, rough meaning): points to "korpp".
- uttalsform i olika dialekter, fin beteckning** (pronunciation in different dialects, fine meaning): points to "körp".
- grammatisk uppvisning** (grammatical display): points to the list of dialectal forms: "Kv Nv Tj Oj Pu+Pu Vö Mri Re Sv Ku Bq Tö Ku Ki Te Eri Sni Mö Li, körp Ee-Vö-Bj-Ma Tk Ge So Ho Na Pa Hi Fb St Py, kärp La Mu Or Kv Na Lf Iå Sj He Si Bo d.1 Kb Nv, m.1 f.o.".
- orter där de olika formerna och betydelseerna har upptecknats** (places where the different forms and meanings have been recorded): points to the list of dialectal forms.
- huvudbetydelse (här två moment, 1 och 2)** (main meaning (here two moments, 1 and 2)): points to the numbered list of meanings.
- A.a.o. = alla anförda orter** (i.e., all mentioned places): points to the list of dialectal forms.
- ordet i ordspråk och talesätt** (the word in proverbs and sayings): points to the list of proverbs and sayings.
- exempel på språkprov ur uppteckning eller inspelning, i fin och grov beteckning** (examples of language samples from recording or recording, in fine and rough meaning): points to the list of proverbs and sayings.
- hänvisning till Finlands svenska folkdiktning band III** (reference to Finnish Swedish folk poetry volume III): points to the list of proverbs and sayings.
- hänvisning till annat ord i ordboken (här en sammansättning)** (reference to another word in the dictionary (here a compound)): points to the list of compounds.
- sammansättningar med uppslagsordet surt förled (här två moment, A och B)** (compounds with the headword as a stressed prefix (here two moments, A and B)): points to the list of compounds.

The article content includes:

corp
korpp Kv Nv Tj Oj Pu+Pu Vö Mri Re Sv Ku Bq Tö Ku Ki Te Eri Sni Mö Li, **körp** Ee-Vö-Bj-Ma Tk Ge So Ho Na Pa Hi Fb St Py, **kärp** La Mu Or Kv Na Lf Iå Sj He Si Bo **d.1** Kb Nv, **m.1** f.o.

1 fågelcorp, *Corvus corax*. A.a.o.; folktrö FD VII.3-5 reg.; i gåtor FD IV nr 381, 3 d, 1079; i ordspr.:
 • *han' eina korppin' hoggär intt ø:ga ur han' andär tö* (likn. allm.; FD III: 85),
 • *æ ä int småtågslars mat sãm kärpen fly:går på: Sn* (jfr FD III: 192); i tle.:
 • *no: fö(r)svann ha som No:as korppi* I),
 • *di jär sãm kärpin på ase Sv* (jfr FD III: 344),
 • *han för å bie: sãm No:aks kärpin (:blev på den resen)-Sj* (Iå),
 • *förr blir no: kärpin kvit* (tts. om ngt otroligt) Bo (likn. Mu Kv He),
 • *no: finns e kärpar bara e finns steik St*; i sockenbookn.: *korpan*, *Korpborna Ho*, *Kåddbäl kärpana*, *inbyggarna i Kimito Koddböle Ki*, *Hylsar korpana*, *inbyggarna i Hitis Högsåra Hi*.

2 *hæcke med utdägen spetsig pik i var dera änden. Te Eri; yxa försedd med pik. Sn.*

Sammansättningar
 A: *corp-bo*, *corp-fjäder*, *corp-fågel*, *corp-glugg*, *corp-gubbe*, *corp-kärling*, *corp-lucka*, *corp-rike*, *corp-sovel*, *corp-sten*, *corp-unge*
 B: *korpa-låt*

Figur 2: Modellartikel som visar artikeln *corp* under fliken *Hjälp* i nätversionen.

Till skillnad från den tryckta ordboken visas varje ordboksartikel på en egen uppslagssida, dvs. ett uppslag för varje artikel, ordbetydelsemomenten står separerade och varje språkprov eller exempelfras börjar på ny rad. Sammansättningar syns, i form av klickbara länkar, under själva huvudartikeln, vilket gör att de i princip följer uppställningen eller strukturen i den tryckta versionen.

Hänvisningar, som i bokform står i spärrad stil, är i nätversionen omgjorda till klickbara rödfärgade länkar. Dessa leder direkt

kornmjöl

· 475

korridor

ko:nmjö:l Ku, ko:rnmuö:l Sj, -mjöl Si På Li Py n. kornmjöl; gavs åt kor efter kalvning (Or); anv. som barnpuder (Ma); lades i kärnan vid kärning (Nv; FD VII:3: 210).

Sagr: kornmjöls-deg konnmjösdäg m.1. deg beredd på kornmjöl. Kn. -**gröt** ko:nmjölsgröit Tj Kr Kh Pö Lf Sm, *ko:nmjölsgröit* Bj, ko:nmjö:lsgröit Ma Pl, ko:nmjöls- Nä Tk m.1. gröt kokad på kornmjöl. -**limpa** *ko:nmjölslimpa* svf. limpa bakad av kornmjöl. Bo. -**välling** *ko:nmjölsvelndzi* bs. Kb Nv d.I, *ko:nmjösvelj* Kn Na, *ko:nmjö:lsvälng* Ku m.1. välling på kornmjöl.

kornog ko:rnå(gär) Na, kåornå(gär) Pa adj. kornig.

koro koro Kb Nv d.IV, *koro* Tj svf. - 1) bläcka, märke i stammen på växande träd. Nv; delvis övervallad bläcka. Tj. - 2) spricka el. utväxt på hästhov, som ofta uppträder hos flathovad häst. Kb. - Av fi. koro s., bla. spricka, hack i trädstam.

koroloff korelöff Ho, kårålåff Pa m. - 1) pejor. benämn. på person som korjar åt sig, tar för sig mer än tillbörligt. Ho. - 2) gökunge i småfågelbo. Pa. - Jfr efternamnet ry. Korolev o.d.

corp korpp Kb Nv Tj Öj Pe-Pu Vö Mm Re Sv Ku Bö Iö Ko Ki Te En Sn M6 Lt, *corp* Ee Vö Bj Ma Tk Ge So Ho Na Pa Hi Fb St Py, kårp La Mu Or Kv Nä Lf Iå Sj He Si Bo d.I Kb Nv, m.1 f.ö. - 1) fågeln corp, *Corvus corax*. A.a.o.; folktro FD VII:3-5 reg.; i gåtor FD IV nr 381, 3 d, 1079; i ordspr.: *han' eina korppin' hoggår intt ega ur han' andår* Iö (likt. allm.; FD III: 85), de å änt småfågla's ma:t sãm kårpen fly:går på: Sn (jfr FD III: 192); i tils.: *no: fö(r)svann ha som No:as korppi* Tj, di jår sãm kårpin på a:se Sv (jfr FD III: 344), han for å ble: sãm No:aks kårpn (blev på den resan) Sj (Iå), förr bli:r no: kårpn kvit:t (tls. om ngt otroligt) Bo (likt. Mu Kv He), no: finns e kårpar bara e finns steik St; i sockenböckn.: *korpan*, Korpo-borna Ho, Kåddbål kårpana, inbyggarna i Kimito Koddböle Ki, *Htyksor korpana*, inbyggarna i Hitis Högsåra Hi. - 2) hacka med utdragen spetsig pik i vardera änden. Te En; yxa försedd med pik. Sn.

Ssgr. A: korp-bo korppo: d.I. korps bo. Nv. Jfr -sten. -**fjäder korppfjädär** m.1. fjäder av korp; ansågs ha magisk kraft. Te. -fågel

kårpfu:] m.1. = korp 1. Lf. -**glugg korpglogg** Ee Nb Mm Pa, *korppglugg* Pl, kårpglogg Db Ky m.1. vanl. i pl.: ögon. Jfr -lucka 2. -**gubbe** kårpgåbb m.1. korphane. Lf. -**kärling** kårptjålg f.1. korphona. Lf. -**lucka korpluck** bs. -*luko* Ma, *korpluük* bs. -*lukon* Pl, -*lokko* Ky He svf. - 1) skämts.: ögonlock. Pl. - 2) = -glugg. A.a.o.; *komm hi: bara so ska ja no: mu:r ijenn korpp-lokkona dina!* He. -**rike** kårprietje bs. n. i saga: (häst)kadaver. Lf. -**sovel korppsovel** n. as. Sn Ka (Ö). -**sten korpstein** Nv Ee, kårpstein Pu Kv Bj Sv Pl, *korppste:n* Te d.I Nv, f.ö. m.1. sten med magiska egenskaper, som enl. folktroen fanns i korpens bo. Jfr FD VII:3: 87 f., 192 o. 707. -**unge** kårpong Lf Ko Na Pa m.1; *korppongi* Te, kårpongi Sj He svf. I. - 1) unge av korp. Lf Na Te Sj. - 2) vanl. i bp.: pejor. benämn på inbyggarna i Korpo. Ko Na Pa Te He; Kårpå kårpongana Na.

B: korpa-låt kårpalåt: m. korps låte; ansågs varsla om dödsfall. Mu; i ordspr. FD III: 52. **korpa korpp** Re Sv, *corp* Ma, kårp(a) Pa Po, *korpp(a)* Te, *corp(a)* St v.I. roffa (ngt), ta (ngt), råva (ngt); *no ha dom vel vari ti mitt o korppa me:ra enn*. Te; i uttr. korpa åt sig, ds. A.a.o.

korpel kårpel s. benämn. på ond ande i besvärjelse. Re. Jfr FD VII:5: 268 f. **korpi-roju** kårpiråjo Br Te Ka Ky Bo M6, -rojo M6 n. hembränt brännvin. Av fi. korpiroju s., ds. (Ssg av fi. korpi s., bla. ödemark o. roju s., skräp, smörja.)

korpiska korpiska Ku, *korpesko* Ko svf. - 1) kvinna från Korpo. Ku. - 2) folkmålet i Korpo. Ko. Jfr korposka.

Korpo kårpå propr. sockennamnet Korpo; i uttr. fara till K6 F6 el. resa till So Korpo, avlida, dö; jfr: *de här bår ti korpa de* (sågs när man känner sig riktigt illa därnär). F6. Jfr språkprov u. as-får.

Ssg: Korpo-huck korphohok bp. -*hottjån* n. pejor. benämn. på korpo. Ho.

korposka korpesko svf. = korpiska 2. Ho.

korpral kårpra:l m. Nb Pa.

Ssg: korprals-år kårpra(ö)lsår n. i uttr. de va i mina kårpralsår, det var (hände) i mina bästa år. En Sn.

korrel korral m.1. spelrumma på notvinsch. B6.

korridor korderä: el. *korder'ö*: vÅL, ko-

Figur 3: Artikeldispositionen av korp i den tryckta ordboken.

till det uppslagsord man söker. Enligt instruktionen under länken *Om ordboken* ska man även kunna bli länkad till rätt betydelsemoment vid riktigt långa artiklar. Det sistnämnda kan jag inte be-

kräfta eftersom jag vid olika sökningar inte blivit hänvisad till ett betydelsemoment utan bara till huvudartikeln.

Förutom att ordboken som sådan inte är helt färdigställd, är webbsidan under uppbyggnad. Det medför att vissa rödfärgade markeringar i nätversionen ännu inte är färdiglänkade hänvisningar. Användaren kan ibland komma till en tom sida. Från bokstaven L och därefter är hänvisningar till artiklar förberedda, men är än så länge inte sökbara.

Men på det hela är nätversionen lätt att läsa. Dispositionen är tydlig och lättöverskådlig. En förbättring gentemot den tryckta boken är att ord och uttryck som särskilt behöver framhävas markeras med grå överstrykning i fet stil.

kappa s.1

kappo Kb Bó Na Pa Fb Te Li, **kappø** Pe-Pu Vö Mm Bj Re Kh, **kapp** bs. -**øn** Pö Kn Nā, **kappo** bs. -**øn** Lf, **kappø** Ku Ho, **kappa** Te Sn Lo Si Bo **d.IV** Kb, **svf.** allm.

1 krage på **kapp-rock**, kapuschong. Kn; långt ytterplagg, särsk. för kvinna. Allm.; prästkappa. Vö Lo Py; bildl., i uttr. **bära Nā** el. **hänga Ho kappan på båda axlarna**, vilja stå väl med båda parter i en strid, hålla med än den ene, än den andre;

- **an' bare he:ngär kappøn pø bø:d akslan** Ho;

ss. gåtord: tuppens fjäderskrud, FD IV: 214.

Figur 4: Exempel på gråmarkering av uttrycket *hänga kappan på båda axlarna*.

På en dataskärm syns det gråmarkerade bättre än den spärrade stil som används i den tryckta ordboken. Speciellt lyckad är markeringen vid framhävnin g av längre fraser; se exempelvis uttrycket *hänga kappan på båda axlarna* (figur 4).

3. Sökvägar

I en vänsterkolumn presenteras varje lemma i en söklista i strikt alfabetisk ordning, vilket gör att vissa sammansättningar kan komma att stå före själva huvudartikeln, **aborr-bi** står t.ex. före **aborre**. Detta gör att även adjektivvarianter som **kaxig**, **kaxog** och **kaxot** presenteras var för sig. Det utgör inte något större problem egentligen då söklistan är generöst utformad med relativt många lemman. I kolumnen kan man mycket enkelt scrolla sig fram och söka olika uppslagsord från A till K.

Redan på startsidan kan man göra en enkel sökning på *Sökord* ”som börjar med”, ”innehåller” eller ”slutar med” i önskad bokstavskombination utan trunkering och strax kan man bläddra sig fram bland 15 träffar i en rullgardinsmeny. Söker man t.ex. på ”som börjar med” *jo* får man upp 15 uppslagsord mellan *jo* och *jocka* i träfflistan. Man kan dock inte söka med trunkering från startsidan. Önskar man använda trunkeringstecken får man klicka sig in på länken *Avancerad sökning*.

Under länken *Avancerad sökning* (figur 5) hittar man olika sökingångar som *Uppslagsord*, *Uttal av ord*, *Exempel* osv.

Avancerad sökning

Sök uppslagsord alla ▼

Sök i uttal av ord ? Välj specialtecken >

Sök i exempel

Begränsa enligt: område socken

bruklighet

språk ?

ordklass böjning

Sök i hela texten

Slå upp Återställ

Figur 5: Sökfältet *Avancerad sökning*.

På sidan kan man söka med hjälp av trunkering. Här har man två olika sätt att gå till väga. I ena fallet gör man sökningar med hjälp av frågetecken (?), som ersätter ett enskilt tecken. Exempelvis resulterar sökningen *corp?* i uppslagsorden *korpa* och *Korpo*. Väljer man istället att använda asterisk (*) som trunkeringstecken får man upp alla artiklar som innehåller en viss bokstavskombination, eftersom asterisken ersätter ett till flera tecken. Resultatet för exempelvis sökningen *corp** blir hela 22 artiklar mellan *corp* och *corp-unge*, som även omfattar uppslagsord som t.ex. *korpral* och *korposka*.

Om man så önskar kan man begränsa sökfältet till ett visst område (t.ex. Satakunta, östra Åboland), socken, bruklighet (t.ex. ironiskt, oegentligt), språk (med vilket menas långivande språk som t.ex. amerikansk engelska, finska, ryska), ordklass och böjning (t.ex. maskulinum, maskulinum 2a¹, realgenus; deponens, konjugation). Sökfältet för böjning fungerar för övrigt bara tillsammans med sökfältet ”ordklass” för substantiv eller verb. Man kan också söka efter ord i sökfältet ”i hela texten”. Vid dessa fall får man träff på alla användningar av ordet i ordboken oavsett om det är i definitionstext, språkprov, hänvisning eller som uppslagsord.

4. Nyckeln till användaren

Den tryckta ordboken vänder sig i första hand till forskarsamhället, till språkvetare av olika slag, men kanske främst till dialektologen. I inledningen under fliken *Om ordboken* står det att ordbokens nätversion nu ”är fritt åtkomlig för alla”. Redaktionen påpekar att

1 Maskulinum 2a betecknar maskulinum med stark böjning av typen *son*, *synär* (plural), *synena* (bestämd form plural) (på standardsvenska: *son*, *söner*, *sönerna*). Nyckeln till grammatikupplysningarna finner man på sidan XV i den nedladdningsbara pdf-filen *Inledningen till den tryckta ordboken*, under fliken *Om ordboken*.

detta faktum ”innebär att den når ut till fler användare”. Frågan är om nätversionen är anpassad till en bredare läsekrets.

4.1. Uttalsnyckel

Under länken *Uttalsnyckel*, som man hittar under fliken *Hjälp*, får användaren veta att ordboken använder sig av två uttalsystem, ett ”med fin beteckning i kursiv” och ett ”med grov beteckning”. Någon annan information utöver detta får användaren egentligen inte. Användaren får nöja sig med en kort information om att den fina beteckningen ”bygger på det vanliga alfabetet utökat med tecken ur det Lundellska landsmålsalfabetet och några diakritiska tecken. Den grova beteckningen består av det vanliga alfabetet kompletterat med ett tecken för kakuminant l, l̥”. Det som inte framgår är vad det Lundellska landsmålsalfabetet² är för slags alfabet och vilka diakritiska tecken som åsyftas. För många utanför de svenska och finlandssvenska dialektologkretsarna är nog det så kallade landsmålsalfabetet relativt obekant. Jag kan inte heller med säkerhet säga om termerna *grov* respektive *fin beteckning* är kända utanför dessa kretsar. Därutöver undrar jag om icke-dialektologer spontant förstår vad som menas med ”kakuminant l”³.

Säg att en användare vill slå upp uppslagsordet *corp*. På data-skärm får man då se skrivningarna *korpp* (fin beteckning), *corp*

-
- 2 Det s.k. Lundellska landsmålsalfabetet är ett fonetiskt alfabet framtaget specifikt för att återge uttal av svenska och finlandssvenska dialekter. Det konstruerades under slutet av 1800-talet av språkvetaren J.A. Lundell (se Lundell 1879 och Eriksson 1961). Inom svenska och finlandssvenska dialektologkretsar är landsmålsalfabetet allmänt vedertaget och använts som ljudskrift istället för det internationella fonetiska alfabetet IPA.
 - 3 I svenska och finlandssvenska dialekter finns åtminstone två olika l-ljud, dels dentalt l eller ”tunt l” i ord som t.ex. *tall*, *lat*, dels kakuminant l eller ”tjockt l” i ord som *blå*, *gamal*. Kakuminant l används även för dialektuttal av ord som ursprungligen utgår från ett fornsvenskt *-rdh*, som t.ex. *fjol* (av *fjordh*), *bol* (av *bord*) och *gål* (av *gård*). I standardsvenska har *fjol* ett tunt l-uttal, men det är en senare uttalsutveckling.

(fin beteckning) och **kårp** (grov beteckning) bredvid varandra (se figur 6). Alla återger uttal med *å* av fågelbenämningen *korp*.

korp

korpp Kb Nv Tj Öj Pe-Pu Vö Mm Re Sv Ku Bö Iö Ko Ki Te En Sn Mö Lt, **korp**
 Ee Vö Bj Ma Tk Ge So Ho Na Pa Hi Fb St Py, **kårp** La Mu Or Kv Nä Lf Iå Sj
 He Si Bo **d.I** Kb Nv, **m.1** f.ö.

1 fågeln korp, *Corvus corax*. A.a.o.; folketro FD VII.3–5 reg.; i gåtor FD IV nr 381, 3 d, 1079; i ordspr.:

- *han' eina korppin' hoggär intt ø:ga ur: han' andär Iö* (likn. allm.; FD III: 85),
- *de ä int små:fåglars ma:t sãm kårpen fly:gär på: Sn* (jfr FD III: 192); i tls.:

Figur 6: Uttalsskrivningar av fågelbenämningen *korp*.

Eftersom jag är dialektolog och någorlunda van att läsa olika slag av uppteckningar skrivna antingen med grov eller med fin beteckning, så känner jag naturligtvis till det. Den information en dialektolog läser ut av skrivningarna är att **korpp** uttalas med kort *å*-ljud och långt uttal av *p*, **korp** med kort *å* och kort *p*, men att **kårp** inte avslöjar om *p* uttalas som kort eller lång konsonant. Från vissa socknar kan man alltså inte belägga exakt uttal. Men hur ska en nätanvändare som inte är dialektolog kunna förstå skrivningarna? Hur reagerar en lekman? Visserligen påpekas i uttalsnyckeln att ”observera att t.ex. *å*-ljudet betecknas på två olika sätt i de två uttalssystemen”. Men är det tillräcklig information? En lekman kan lätt anta att **korp** och **kårp** representerar två olika uttal, ett med ett slutet *o*-ljud och ett med *å*-ljud, inte att båda skrivningarna beskriver uttal med *å*.

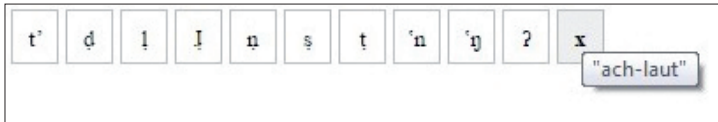
De olika uttalssystemen i ordboken, indelade i fin respektive grov beteckning, kommer sig av att redaktionen önskar återge grundmaterialet så troget som möjligt. Det är inget fel i sig, men nackdelen med två uttalssystem är att det kan skapa förvirring

hos nätanvändaren och än mer hos den som inte är skolad inom finlandssvensk och svensk dialektologi. Vill man tillgängliggöra ett komplext material, som dialektmaterial ofta är, för en bredare publik bör man än mer tänka på upplägg. Det skadar inte att vara lite mer informativ, speciellt vid användning av facktermer.

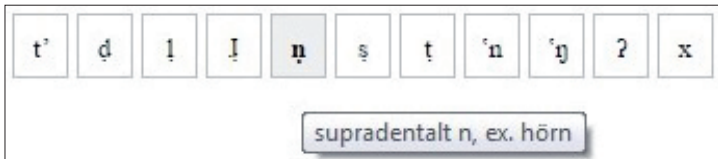
4.2. Specialtecken

Under rubriken *Uttalsnyckel* visas en tablå med specialtecken. Användaren får inte tydligt uttalat veta vilka språkljud specialtecknen betecknar. Man hinner faktiskt tänka ”det hade varit på sin plats med en lättöverskådlig tablå eller liknande över ljudskriften”. I en första anblick är det nämligen lätt att tro att det inte finns någon beskrivning, utan bara en tablå över de typsnitt som används på nätet.

Men om man för pekaren över ett specialtecken i tablå dyker fiffigt nog upp en pop-up, som kort beskriver vilket språkljud som illustreras, t.ex. *ach-laut* (se figur 7) eller supradentalt *n* (se figur 8).

Figur 7: Uttalsnyckel med pop-up för *ach-laut*.

Figur 8: Uttalsnyckel med pop-up för supradentalt *n*.

Uttalsnyckeln kommer väl till pass när man vill göra sökningar på

uppslagsord. När det gäller dialektord är det mer troligt att man aldrig har sett ordet i skrift utan bara hört ordet sägas. Man har ett uttal att utgå från men är ofta osäker på hur ordet skulle se ut i skrift. Under *Avancerad sökning* kan användaren söka på uttal och där med hjälp av specialtecknen (under länken *Välj specialtecken*) söka utifrån ett specifikt ljud i uttalet. Även här används en pop-up som kort ljudbeskrivning för varje tecken.

Om användaren önskar en mer utförlig beskrivning av alla specialtecknen är det först på sidan XVII i pdf-filen *Inledningen till den tryckta ordboken*, som ljudbeteckningarna illustreras. Tyvärr finns ingen hänvisning till beskrivningen i pdf:en vare sig under *Uttalsnyckel* eller *Avancerad sökning*.

Det är även synd att bara vissa specialtecken tas upp i tablån under *Uttalsnyckel* och inte alla fonetiska tecken som används i ordboken. Det gör det svårt att förstå t.ex. uttal av konjunktionen *både* (figur 9).

både k.

bo Kb Nv Ee Pe-Pu Je Vö Re Kh Sv Pl Pö Kn Nä Lf Na Pa Ki Df Vf Hi Fb Te Iå Ky
 Bo Lt St Py, **bo** Ee Pe Nb Ho, **bo** Pe Nb Mu, **bi** Kn, **bå:då** Vå Ku, **bo:de**. Bø,
bode. Iö Ho Pa Hi, **bodi** Ki Te Po Sn Ka Sj Ky Si Li Lt Py, **bodi** Es He Bo, **bodi**
 Bo, **boå**: Pu **konj.** i förb. med **och**: både – och, såväl – som. A.a.o.:

Figur 9: Uttal av konjunktionen *både*.

För en person som inte är invigd i svensk och finlandssvensk dialektologi kan det vara problematiskt att förstå skillnaden mellan *bå:då* och *bo:de*, och mellan *bodi*, *bodi* och *bodi*, samt slutligen hur *boå*: ska uttalas, eftersom det saknas en utförlig teckenbeskrivning. I just de här fallen är det speciellt svårt att förstå vilket språkljud tecknet *o* återger. Det är faktiskt inte självklart.

5. Slutkommentar

Nätupplagan av *Ordbok över Finlands svenska folkmål* är under uppbyggnad. Men redan nu har man kommit en bra bit på vägen. Enligt min mening är nätversionen till viss del bättre utformad än den tryckta ordboken vad gäller layouten. Till innehållet är det i stort sett samma ordbok, men nätversionen är faktiskt lite lättare att läsa. Den är också rolig att använda.

Men för att verkligen kunna nyttja webbresursen fullt ut förutsätts det att användaren har vissa förkunskaper inom dialektologi, vilket för all del även gäller den tryckta ordboken. Läs-kretsen kan tänkas bestå av en lite annan publik än den tryckta ordboken, vilket ställer andra krav på ordbokens framställning med avseende på användarvänlighet. Redaktionen har dock ansträngt sig i att försöka vägleda nätanvändaren in i nätversionen via en generös och gedigen instruktion (som hittas under länkarna *Om ordboken* och *Hjälp*) om hur ordboken är uppbyggd och hur artiklar är disponerade. Men jag efterlyser fler hänvisningar till pdf-filen *Inledningen till den tryckta ordboken*. Redaktionen skulle helst behöva ta fram en utförlig och användarvänlig nyckel till såväl uttal- som grammatikupplysningar, så att läsaren bara i undantagsfall behöver söka svar i pdf:en. För när användaren väl har läst igenom instruktionen är ordboken en mycket användbar och efterlängtd webbresurs.

Litteratur

Eriksson, Manne (1961): Svensk ljudskrift 1878–1960. En översikt över det svenska landsmålsalfabetets utveckling och användning huvudsakligen i tidskriften Svenska Landsmål. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv*. B 62, 1–184.

- Karlholm, Annika (2008): Kortare presentation av Ordbok över Finlands svenska folkmål. Band 4. I: *LexicoNordica* 15, 239–243.
- Lundell, Johan August (1879): Det svenska landsmålsalfabetet. I: *Svenska Landsmål* I. 2. Stockholm, 11–158.
- Ordbok över Finlands svenska folkmål*. 1982–. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.

Annika Karlholm
forskningsarkivarie, fil. dr.
Institutet för språk och folkminnen
Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (DFU)
Box 135
SE-751 04 Uppsala
annika.karlholm@sprakochfolkminnen.se